

УДК 349.3

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2026-1-18>**Овод Юлія Василівна**

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет
ovod-julia@email.ua
ORCID ID: 0000-0001-5226-2422

ГРОМАДА ЯК ПРОСТІР СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ: НОВІ ПІДХОДИ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Вступ. У сучасних умовах соціальних трансформацій громада дедалі більше розглядається як ключовий простір соціального захисту та соціалізації, де поєднуються ресурси держави, місцевої влади та громадських організацій. Вона виступає не лише адміністративною одиницею, а живим соціальним середовищем, що забезпечує підтримку, інтеграцію та розвиток особистості.

Мета роботи полягає у науковому обґрунтуванні ролі громади як простору соціального захисту та соціалізації та визначенні завдань модернізації соціальної роботи через впровадження інноваційних практик.

Наукова новизна. У статті досліджується концепція громади як простору соціального захисту та соціалізації, що набуває дедалі більшої актуальності в сучасній соціальній роботі. Громада розглядається як орган управління і простір соціальної взаємодії, у якому створюються механізми допомоги, включення та особистісного зростання.

Особлива увага приділяється європейському досвіду, де громади активно співпрацюють із державними структурами, реалізуючи муніципальні програми, інклюзивні освітні та культурні проекти, а також інноваційні соціальні послуги, такі як онлайн-консультації чи мобільні соціальні служби. Це дозволяє поєднувати державні ресурси з активністю місцевих громад, створюючи простір для інтеграції різних груп населення.

Порівняння практик різних країн демонструє багатоманітність моделей від традиційних форм взаємодопомоги до інституційних партнерств між державою, місцевими органами влади та громадськими організаціями.

Громада виконує функцію соціального захисту, забезпечуючи базові умови життя та доступ до соціальних послуг для різних категорій населення. Важливим є принцип субсидіарності, що передбачає прийняття рішень максимально наближених до людини та її індивідуальних потреб. Розвиток мережі підтримки включає діяльність громадських організацій, волонтерських рухів та локальних ініціатив, які створюють додаткові ресурси для допомоги вразливим групам: людям з інвалідністю, літнім громадянам, внутрішньо переміщеним особам та дітям у складних життєвих обставинах.

Нові підходи у соціальній роботі в громаді формуються під впливом децентралізації та сучасних соціальних викликів. Одним із ключових напрямів є передача громадам ширших повноважень у сфері соціального захисту, що дозволяє швидше реагувати на проблеми та створювати локальні програми підтримки. Важливим нововведенням є розширення джерел фінансування шляхом залучення грантів, коштів міжнародних організацій та партнерських проектів, що робить соціальний захист більш стійким. Паралельно формується принцип безбар'єрності, який забезпечує доступність середовища для всіх категорій населення.

Висновки. Таким чином, громада постає як ключовий простір соціального захисту та соціалізації, здатний адаптуватися до культурних, економічних та політичних умов, а також відповідати на сучасні виклики, створюючи умови для розвитку та інтеграції кожної особистості.

Ключові слова: соціальний захист, громада, соціалізація, соціальна робота, соціальні послуги, розвиток особистості, інтеграція.

Ovod Yulia Vasylivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social Work and Social Pedagogy
Khmelnitskyi National University

COMMUNITY AS A SPACE OF SOCIAL PROTECTION AND SOCIALIZATION: NEW APPROACHES IN SOCIAL WORK.

Introduction. In modern conditions of social transformations, the community is increasingly seen as a key space for social protection and socialization, combining the resources of the state, local authorities, and public organizations. It acts not only as an administrative unit, but also as a living social environment that provides support, integration, and development of the individual.

New approaches in social work are being shaped by decentralization, digitalization, and the need for a barrier-free environment, which allows communities to respond more quickly to challenges, create local programs, and attract additional sources of funding.

Purpose and objectives of the article consists in scientifically substantiating the role of the community as a space for social protection and socialization and identifying the tasks of modernizing social work through the implementation of innovative practices.

Results. The article explores the concept of community as a space of social protection and socialization, which is becoming increasingly relevant in modern social work. The author emphasizes that the community is considered not only as an administrative unit, but as a living social environment in which mechanisms for support, integration, and personal development are formed.

A comparison of practices in different countries demonstrates the diversity of models – from traditional forms of mutual assistance to institutional partnerships between the state, local authorities, and public organizations.

© Овод Ю. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Particular attention is paid to European experience, where communities actively cooperate with state structures, implementing municipal programs, inclusive educational and cultural projects, as well as innovative social services, such as online consultations or mobile social services. This allows combining state resources with the activity of local communities, creating space for the integration of different population groups.

The community performs the function of social protection, ensuring basic living conditions and access to social services for different categories of the population. The principle of subsidiarity is important, which involves making decisions as close as possible to the person and his individual needs. The development of a support network includes the activities of public organizations, volunteer movements, and local initiatives that create additional resources to assist vulnerable groups: people with disabilities, senior citizens, internally displaced persons, and children in difficult life circumstances.

New approaches to community social work are being shaped by decentralization and modern social challenges. One of the key areas is the transfer of broader powers to communities in the field of social protection, which allows them to respond more quickly to problems and create local support programs. An important innovation is the expansion of funding sources – attracting grants, funds from international organizations and partnership projects, which makes social protection more sustainable. At the same time, the principle of barrier-free living is being formed, which ensures the accessibility of the environment for all categories of the population.

Thus, the community emerges as a key space for social protection and socialization, capable of adapting to cultural, economic, and political conditions, as well as responding to modern challenges, creating conditions for the development and integration of each individual.

Key words: social protection, community, socialization, social work, social services, personality development, integration.

Вступ. У сучасних умовах трансформацій та децентралізаційних процесів громада постає як адміністративно-територіальна структура та ключовий соціальний простір для інтеграції особистості, реалізації механізмів соціального захисту та формування соціального капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні у наукових працях досліджуються різні аспекти теорії та практики соціальної роботи (С. Гунько С, Лях Т, Карпенко О., В. Поліщук, А. Капська, І. Мигович, Л. Мішик, І. Сопівник, Н.Овдій, Л. Тюття, Р. Вайнола, Г. Лактіонова, І. Трубавіна, І. Пеша, Г. Слозанська та ін.). Привертають увагу дослідження, присвячені роботі в громаді як складовій діяльності соціального працівника. Ці питання розглядаються О. Безпалько, І. Зверевою, А. Капською, Т. Семигіною та іншими.

Водночас проблематика соціальної роботи в громаді активно аналізується і зарубіжними науковцями, серед яких Г. Брагер, М. Боп, М. Майо, М. Пейн, А. Твелвтріз, П. Тейлор.

Мета дослідження полягають у науковому обґрунтуванні ролі громади як простору соціального захисту і соціалізації та визначенні завдань модернізації соціальної роботи через впровадження інноваційних практик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роль громад у соціальному захисті своїх громадян є особливо актуальною, адже реформа децентралізації надала їм нові повноваження у сфері соціальної політики, що потребує переосмислення діяльності на локальному рівні.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що саме локальні спільноти здатні забезпечити згуртованість своїх мешканців. Дослідники О. Безпалько, А. Капська, Г. Кучер, М. Скочко, Н. Коляда, А. Слозанська, О. Чуйко та інші описують значення інноваційних соціальних технологій, які сприяють розвитку соціальної роботи, орієнтованої на громаду та формування партнерських моделей взаємодії між соціальними працівниками й членами спільноти [2].

Сучасні підходи у соціальній роботі дедалі більше тяжіють до інтеграції цифрових інструментів, прак-

тик, співучасті та кооперації, що дозволяє громадам виступати простором соціального захисту мешканців та активного їх розвитку.

У багатьох країнах Європи громади діють у партнерстві з державними структурами. Соціальний захист реалізується через муніципальні програми, інклюзивні освітні та культурні проекти, а також через інноваційні соціальні послуги (онлайн-консультації, мобільні соціальні служби тощо). Це дозволяє поєднувати державні ресурси з активністю місцевих громад, створюючи простір для інтеграції різних груп населення.

У регіонах, де тривають війни чи масові переселення, громади часто беруть на себе функції захисту. Підхід «community-based protection» («захист на основі громади»), який активно застосовується, передбачає залучення самих членів громади до процесу прийняття рішень і створення механізмів безпеки. Наприклад, у Сальвадорі проводиться «community coffee sessions» («спільні кавові сесії»), де люди мають можливість обговорювати проблеми, отримувати підтримку та формувати довіру. Це не лише соціальний захист, а й процес соціалізації через спільну діяльність.

У країнах Африки громади створюють системи підтримки, які часто замінюють державні інститути. Вони проявляються у формі «community-based social protection» («соціальний захист на рівні громади»), яка включає взаємодопомогу, групові фонди, локальні ініціативи для підтримки найбільш вразливих членів громади. Такі практики базуються на традиційних формах солідарності та колективної відповідальності, що дозволяє людям вижити навіть у кризових умовах [9].

Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду дозволяє зрозуміти як громада стає ключовим простором для соціального захисту та соціалізації, адаптуючись до культурних, економічних та політичних умов.

Нормативно-правова база України визначає громаду як основного суб'єкта соціального захисту та створює багаторівневу систему від базових стандартів життя до спеціальних програм підтримки окремих груп населення. Вона дозволяє поєднувати державні гарантії з місцевими ініціативами, формуючи сучасну модель соціальної роботи.

Закон України «Про соціальні послуги» встановлює види соціальних послуг, порядок їх надання територіальними громадами та принципи індивідуального підходу до отримувачів допомоги [3]. Законодавством проголошені принципи доступності та адресності, які реалізуються на рівні територіальних громад. Громади отримали право створювати власні центри надання соціальних послуг, формувати програми соціального розвитку та залучати громадські організації до їх реалізації.

Важливе значення має Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», що регулює матеріальну підтримку сімей у складних життєвих обставинах [4]. Для захисту прав дітей діє Закон України «Про охорону дитинства», який гарантує соціальну підтримку та інтеграцію дітей у громадах [6].

Територіальна громада стає середовищем, де реалізується принцип субсидіювання, прийняття рішень максимально наближених до людини та її індивідуальних потреб. Важливим є розвиток мережі підтримки, яка включає діяльність громадських організацій та волонтерських рухів. Вони надають додаткові ресурси для допомоги вразливим групам населення, зокрема людям з інвалідністю, літнім громадянам, внутрішньо переміщеним особам та дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах [2].

Шляхом участі в культурних, освітніх та соціальних практиках засвоюються цінності та норми, відбувається процес інтеграції у суспільство та формується власна ідентичність. Соціалізація у громаді носить інклюзивний характер, адже охоплює різні соціальні групи.

Важливим напрямком є формування соціального капіталу, який виявляється у взаємодовірі, солідарності та співпраці між її членами. Він є основою для розвитку громадянської активності та локальної демократії [1].

Нові підходи у соціальній роботі в громаді передбачають переорієнтацію від традиційних моделей на інноваційні практики. Децентралізація соціальних послуг надає громадам більше повноважень у сфері соціального захисту та можливість самостійно визначати пріоритети, відповідно до потреб мешканців, а також швидше реагувати на проблеми [8].

Розширення джерел фінансування соціальної роботи, активне залучення грантів, коштів міжнародних організацій та партнерських проєктів робить соціальний захист більш стійким.

Паралельно формується принцип безбар'єрності та доступного середовища. Згідно з аналітичними матеріалами до розробки урядового Плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні, основна увага зосереджена на покращенні якості захисту прав і свобод усіх суспільних груп, їхньої інтеграції в громаду, відкриття для них можливості самостійно озвучувати свої потреби, захищати інтереси, впливати на формування порядку денного та ухвалення рішень на локальному та загальнонаціональному рівні.

Доступність послуг охорони здоров'я та реабілітації забезпечується на рівні громади,

розвиваються програми раннього втручання та створюється комплексна система психологічної підтримки жителів [7].

Цифровізація соціальних послуг є визначальною рисою сучасної соціальної роботи. Онлайн-консультації, електронні реєстри та мобільні додатки роблять допомогу більш доступною. Одним із важливих нововведень є мобільні соціальні служби, що працюють у віддалених селах та невеликих громадах. Виїзні команди фахівців надають допомогу людям, які раніше залишалися поза увагою.

Т. Сенько досліджувала хаби як інноваційну складову соціокультурного простору, визначаючи їх місце в сучасній культурній ієрархії та аналізуючи їх різновиди. Це відкриті простори для комунікації, співпраці та реалізації громадських проєктів, які виконують освітню, культурну, інтеграційну функції, підтримку соціальних ініціатив [10].

Сучасна соціальна робота дедалі більше зорієнтована на профілактику проблем, а не лише на їх вирішення. Громади впроваджують освітні та молодіжні програми, працюють з сім'ями та проводять превентивні заходи з метою зменшення ризиків соціальної ізоляції чи кризових ситуацій. Одним із підходів, вартим уваги, став кейс-менеджмент, що забезпечує індивідуальний супровід клієнта з урахуванням локальних ресурсів та можливостей громади.

Дієвими практиками є орієнтація на розвиток громади, в якій соціальний працівник як фасилітатор змін, стимулює самоорганізацію та розвиток локальних ресурсів та активізує громади шляхом використання різноманітних заходів, які в свою чергу сприяють соціалізації та згуртованості.

Побудова партнерських взаємовідносин між органами влади, бізнесом, громадськими організаціями та мешканцями, а також активне залучення членів громади до прийняття рішень та планування соціальних програм належать до інноваційних напрямків, які сьогодні активно застосовуються.

Нові підходи у соціальній роботі в Україні поєднують децентралізацію, інноваційність та партнерство, створюють сучасну модель соціального простору, де громада стає активним учасником соціального захисту та соціалізації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Завдяки децентралізації влади громади отримали можливість самостійно визначати пріоритети у системі соціальної підтримки населення. Такі рішення зробили соціальну роботу більш гнучкою та наближеною до потреб людей. З метою подальшого розвитку соціальної роботи у громадах варто посилити інституційну спроможність місцевих органів влади, забезпечивши їх сучасними інструментами управління та підготовкою кадрів.

Таким чином, громада стає не лише простором соціального захисту, а й середовищем розвитку та соціалізації, де кожна людина має можливість отримати підтримку, реалізувати власний потенціал і відчувати себе частиною спільноти.

Список літератури:

1. Гунько С., Лях Т., Карпенко О. Публічний простір як інструмент розвитку соціальної згуртованості громади. *Вісничість. Humanitas*, (2), 2023, с. 218–224. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.32>
2. Пеша І. В., Сопівник І. В., Вакуленко О. В., Овдій Н. М. Соціальна робота у територіальній громаді: навчальний посібник. Київ: НУБіП України, 2024. URL: <https://inmol.org/posibnyk-sotsialna-robota-v-terytorialnij-hromadi/> (дата звернення 05.03.2026).
3. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення 05.03.2026).
4. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 року № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> (дата звернення 05.03.2026).
5. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 2000 року № 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14> (дата звернення 05.03.2026).
6. Про охорону дитинства: Закон України від 2001 року №30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення 05.03.2026).
7. Пріоритети та виклики політики безбар'єрності: аналітичні матеріали до розробки Плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні. Київ: НІСД, 2024. 136 с. URL: <https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/prioriteti-ta-vikliki-politiki-bezbarjernosti-200325.pdf> (дата звернення 08.03.2026).
8. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13712/1/8slozanska_monogr.pdf (дата звернення 08.03.2026).
9. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія. За ред. В.С. Кравців, І.З. Сторонянської. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20200001.pdf> (дата звернення 15.03.2026).
10. Т. Сенько. Хабби як інноваційна складова соціокультурного простору. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* № 4, 2022. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4633/Visnyk_4_2022-35-41.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 15.03.2026).
11. Тимечко І. Р. Узагальнення підходів щодо сутності територіальної громади України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2017. Вип. 1(7). С. 164-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2017_1_29. (дата звернення 15.03.2026).

References:

1. Hunko, S., Liakh, T., & Karpenko, O. (2023). Publicnyi prostir yak instrument rozvytku sotsialnoi zghurtovanosti hromady. [Public space as a tool for developing social cohesion in a community]. *Politeness. Humanitas*, (2), S. 218–224. doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.32> [in Ukrainian].
2. Piesha, I. V., Sopivnyk, I. V., Vakulenko, O. V., & Ovdiy, N. M. (2024). Sotsialna robota u terytorialnii hromadi: navchalnyi posibnyk. [Social work in the territorial community: a textbook]. Kyiv, 305 s. Retrieved from <https://inmol.org/posibnyk-sotsialna-robota-v-terytorialnij-hromadi/> [in Ukrainian].
3. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy (2019). [On social services: Law of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19/> [in Ukrainian].
4. Pro sotsialnu robotu z sim'yami, ditmy ta moloddu: Zakon Ukrainy (2001). [On social work with families, children and youth: Law of Ukraine] No. 2558-III. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> [in Ukrainian].
5. Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu malozabezpechenym sim'iam: Zakon Ukrainy (2000). [On state social assistance to low-income families: Law of Ukraine] No. 35. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14/> [in Ukrainian].
6. Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy (2001). [On the Protection of Childhood: Law of Ukraine] No. 30. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/> [in Ukrainian].
7. Priorytety ta vyklyky polityky bezbar'iernosti: analitychni materialy do rozrobky Planu zakhodiv na 2025-2026 roky z realizatsii Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbar'iernoho prostoru v Ukraini [Priorities and challenges of barrier-free policy: analytical materials for the development of the Action Plan for 2025-2026 for the implementation of the National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine]. Kyiv. Retrieved from <https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/prioriteti-ta-vikliki-politiki-bezbarjernosti-200325.pdf> [in Ukrainian].
8. Slozanska, H. I. (2018). Sotsialna robota v terytorialnii hromadi: teorii, modeli ta metody: monohrafiia. [Social work in the territorial community: theories, models and methods: monograph] Ternopil. Retrieved from http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13712/1/8slozanska_monogr.pdf [in Ukrainian].
9. Kravtsiv, V. S., & Storonianska, I. Z. (Eds.). (2020). Terytorialni hromady v umovakh detsentralizatsii: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku: monohrafiia. [Territorial communities in the context of decentralization: risks and mechanisms of development: monograph] Lviv: Retrieved from <https://ird.gov.ua/irdp/p20200001.pdf> [in Ukrainian].
10. Senko, T. (2022). Khabby yak innovatsiina skladova sotsiokulturnoho prostoru. [Hubs as an innovative component of socio-cultural space] *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 1(4). Retrieved from https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4633/Visnyk_4_2022-35-41.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
11. Tymechko, I. R. (2017). Uzahalnennia pidkhodiv shchodo sutnosti terytorialnoi hromady Ukrainy [Generalization of approaches regarding the essence of the territorial community of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu*, 1(7), 164–170. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2017_1_29 . [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 10.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026